

Долгошея Н.О.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління виробництвом
та інноваційною діяльністю підприємств
Миколаївський національний аграрний університет

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ

Постановка проблеми. Існуючі сьогодні у вітчизняних агровиробників труднощі з матеріально-технічним оновленням своїх виробничих потужностей пов'язані, по-перше, з дефіцитом фінансових ресурсів для реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності, а по-друге, – з відсутністю розвинутого конкурентного ринку агроінновацій. Зосереджуючи увагу на першій із вказаних проблем, розуміємо, що брак власних коштів криється в незадовільному фінансовому становищі підприємств, а позикових – у високих відсоткових ставках по кредитуванню.

На нашу думку, ефективне управління фінансовим становищем підприємства в поєднанні з вміло розробленою стратегією його інноваційної активності має позитивно впливати на ефективність господарювання будь-яких підприємств, у тому числі аграрних. При цьому особливої актуальності набуває виявлення резервів покращення фінансової стійкості, а як наслідок – пошук внутрішніх джерел фінансування агроінновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективності інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки є предметом досліджень цілої низки науковців. Серед них можна назвати таких авторів як: Андрійчук В.Г. [2], Білецька Н.В., Зубець М.В. [2], Клокар О.О. [4], Лаврук В.В., Майовець Є.Й., Мостовий Г.І. [5], Сичова М.О. [8], Сіренко Н.М. [7], Трегобчук В., Юрчишин В.В. [2] та ін. Проте, малодослідженим питанням у цій сфері сьогодні залишається взаємозв'язок ефективності фінансово-господарської та інноваційної діяльності аграрного підприємства. Тому особливої уваги заслуговує моделювання вказаного взаємозв'язку із застосуванням інтегральних методик.

Постановка завдання. Метою статті є формування методичного підходу до інтегральної оцінки фінансово-економічного становища аграрних підприємств з позиції його взаємозв'язку із ефективністю інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна діяльність будь-яких підприємств в переважній більшості випадків передбачає реалізацію заданого обсягу інвестицій, адже сама по собі інновація виступає в ролі товару (інноваційного продукту), за який потрібно платити кошти. Зважаючи на наявний сьогодні у аграрних підприємств дефіцит фінансових ресурсів, важливим моментом здійснення підприємствами інноваційно-інвестиційної діяльності можна вважати підвищення фінансової стійкості підприємств як індикатора наявності у нього достатнього розміру власних фінансових ресурсів.

Поряд із цим, не слід забувати і про інші характеристики фінансового становища підприємства, які також можуть бути індикаторами наявності у підприємства фінансових ресурсів (ліквідність, платоспроможність, ділова активність тощо).

Тому, зважаючи на наявність певного набору аналітичних процедур, перед здійсненням будь-яких інновацій у підприємство (оцінка періоду окупності, потенційної доходності тощо) вважаємо за потрібне проводити додаткову оцінку такої ефективності у прив'язці, перш за все, до фінансової стійкості підприємства. Тобто, ми певні, що оцінка можливого впливу інноваційно-інвестиційних проектів на фінансову стійкість допоможе більш якісно приймати рішення щодо впровадження тих чи інших проектів (буде додатковим критерієм відбору таких проектів). У зв'язку з цим, пропонується комплексна інтегральна оцінка фінансової стійкості та пов'язаних з нею господарських показників сільськогосподарських підприємств на основі критерію максимізації сукупного значення показника.

Привабливість того чи іншого інноваційно-інвестиційного проекту можна визначати як узагальнену сукупність умов і результатів реалізації такого проекту, які формуються під впливом дії різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів, з позиції їх відповідності критеріям і умовам ефективності, а також системі цінностей і пріоритетів конкретного інвестора. На нашу думку, такими критеріями можуть виступати показники фінансової стійкості підприємства, а також пов'язані з ними групи показників оцінки фінансово-економічного стану підприємств. Мова йде, зокрема, про показники рентабельності капіталу та окремих його частин, а також ліквідності і платоспроможності, майнового положення, ділової активності.

У таблиці 1 наведено відповідні групи показників для пропонованої інтегральної оцінки доцільності реалізації інноваційно-інвестиційних проектів. В ній зібрано показники, динаміка яких в часі має бути позитивною, тобто покращення яких за рахунок абсолютного збільшення показника позитивно впливає на

фінансову стійкість підприємства зокрема, та фінансово-економічне положення в цілому.

Таблиця 1

Параметри інтегральної оцінки впливу інноваційно-інвестиційних проектів на фінансову стійкість аграрних підприємств

Групи показників	Вагомість груп показників, %	Показники в групах	Вагомість показників, %	Напрямок оптимізації
Фінансова стійкість	40	Коефіцієнт автономії	40	max
		Маневреність власних оборотних коштів	20	max
		1/Коефіцієнт поточних зобов'язань	20	max
		1/Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	10	max
		1/Індекс постійного активу	10	max
Прибутковість	20	Рентабельність капіталу	30	max
		Рентабельність власного капіталу	30	max
		Рентабельність оборотних активів	20	max
		Рентабельність продаж	20	max
Майнове положення	10	Коефіцієнт придатності основних засобів	30	max
		Коефіцієнт оновлення	30	max
		1/Коефіцієнт вибуття	20	max
		Питома вага активної частини основних засобів	20	max
Ліквідність і платоспроможність	10	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	40	max
		Коефіцієнт проміжного покриття	30	max
		Коефіцієнт загального покриття	20	max
		1/Коефіцієнт заборгованості	10	max
Ділова активність	10	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	30	max
		Коефіцієнт оборотності запасів	30	max
		Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	30	max
		Коефіцієнт оборотності грошових коштів	10	max
Показники ефективності ведення сільського господарства	10	Прибуток на 1га площі	40	max
		Витратомісткість матеріальних ресурсів на 1 га площі	30	max
		Витратомісткість трудових ресурсів на 1 га площі	30	max

Частина показників у таблиці наведена із зворотною інтерпретацією (1/показник), тому що за встановленого критерію максимізації їх пряма зміна в напрямку зростання негативно впливає на фінансово-економічний стан підприємства. Наприклад, якщо розглядати коефіцієнт вибуття основних засобів, то за умови максимізації найбільше значення коефіцієнта має вказувати на його ефективність. Проте ми знаємо, що цей показник повинен зводитися до мінімуму (умовно значення коефіцієнта в 0,1 краще, ніж значення коефіцієнта в 0,15). При цьому, зворотні значення показника (1/0,1=10 та 1/0,15=6,7) дозволяють за критерієм максимізації вибрати дійсно кращий показник (яким в нашому випадку є 0,1, а його зворотнім значенням максимальне число 10).

З табл. 1 видно, що показники, які включені у розрахункові групи, охоплюють основні аспекти фінансово-економічної діяльності підприємства, при цьому показникам, що характеризують фінансову стійкість, відведена порівняно більша бальна оцінка. Порівняння інтегрального показника в базовому та проектному варіантах дозволить визначити, наскільки позитивно чи негативно впливає даний інноваційний проект на фінансову стійкість підприємства (чи зміцнить ще більше, чи, навпаки, погіршить).

Для цього нами пропонується використання наступної шкали відносної зміни проектного показника порівняно з базовим варіантом (табл. 2).

Крім того, порівняння показників по ряду проектів дає можливість вибрати максимально ефективний з пропонувананих варіантів.

На конкретних прикладах діяльності окремих сільськогосподарських підприємств Південного регіону покажемо практичну значимість пропонованої інтегральної методики. Вихідна інформація для аналізу наведена у таблиці 3 [3].

На основі даних табл. 3, спочатку розраховано базовий рівень інтегрального показника фінансової стійкості (табл. 4), а потім – проектного показника за умови, що для всіх підприємств запропоновано однаковий інноваційний проект (табл. 5-6).

Таблиця 2

Шкала порівняння базових і проектних значень інтегрального показника

Шкала зміни показника, %	Інтерпретація зміни показника
Будь-яка негативна динаміка	Проект однозначно відкидається як такий, що погіршує фінансову стійкість підприємства, що, в свою чергу, може привести до зростання ймовірності банкрутства
Зростання від 1 до 25%	Проект слабо ефективний з позиції зміцнення фінансової стійкості та подальшого нарощення потенціалу власного капіталу підприємства
Зростання від 25 до 50%	Проект більш-менш ефективний, але ще не дає достатньої впевненості в зміцненні фінансової стійкості
Зростання від 50 до 75%	Проект достатньо ефективний, можна його приймати, але можна спробувати пошукати і більш ефективні проекти
Зростання більше 75%	Проект однозначно ефективний і має бути реалізований, оскільки одночасно гарантує вагоме зміцнення фінансової стійкості

Таблиця 3

Вихідна інформація для розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Південного регіону (на 31.12.2011р.), тис. грн.

Показники	ВАТ «Зелений гай»	ПАТ «Долинка»	ПАТ «Южний»	ПрАТ «Обрій»
Активи	78460	36147	51777	4499
Власний капітал	47516	5313	24888	1924
Оборотні активи	24924	9036	11735	1741
Необоротні активи	53535	27111	40042	2758
Зобов'язання	30944	30834	26889	2575
Поточні зобов'язання	30944	29658	23384	2575
Довгострокові зобов'язання	0	1176	3505	0
Чистий прибуток	1212	-1886	-782	-1065
Чистий дохід від реалізації продукції	25651	4158	14189	1169
Залишкова вартість основних засобів	39706	4969	26087	2758
Первісна вартість основних засобів	71795	12063	45836	5459
Вартість введених в дію протягом року основних засобів	15536	774	4855	526
Вартість виведених протягом року основних засобів	1179	152	91	427
Вартість активної частини основних засобів	6076	626	4245	288
Грошові кошти	62	35	6	14
Дебіторська заборгованість	5218	4439	10225	406
Запаси	19644	4562	1504	1321
Матеріальні витрати за рік	14377	6760	4205	1589
Трудові витрати за рік	7483	3297	4720	230
Площа використовуваних сільськогосподарських угідь, га	3266	6628	2505	617

Таблиця 4

Оцінка базового інтегрального рівня фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Південного регіону

Показники в групах та їх вагомість	ВАТ «Зелений гай»	ПАТ «Долинка»	ПАТ «Южний»	ПрАТ «Обрій»
1	2	3	4	5
1. Фінансова стійкість				
Коефіцієнт автономії, 40	0,24	0,06	0,19	0,17
Маневреність власних оборотних коштів, 20	-0,03	-0,82	-0,12	-0,09
1/Коефіцієнт поточних зобов'язань, 20	0,2	0,21	0,23	0,2
1/Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, 10	0	0,45	0,71	0
1/Індекс постійного активу, 10	0,09	0,02	0,06	0,07

продовження табл. 4

1	2	3	4	5
Сумарне значення показника по групі	0,51	-0,08	1,07	0,35
Коефіцієнт вагомості групи	0,4	0,4	0,4	0,4
Скориговане сумарне значення по групі	0,20	-0,03	0,43	0,14
2. Прибутковість				
Рентабельність капіталу, 30	0,00	-0,02	0,00	-0,07
Рентабельність власного капіталу, 30	0,01	-0,11	-0,01	-0,17
Рентабельність оборотних активів, 20	0,01	-0,04	-0,01	-0,12
Рентабельність продаж, 20	0,01	-0,09	-0,01	-0,18
Сумарне значення показника по групі	0,03	-0,25	-0,04	-0,54
Коефіцієнт вагомості групи	0,2	0,2	0,2	0,2
Скориговане сумарне значення по групі	0,01	-0,05	-0,01	-0,11
3. Майнове положення				
Коефіцієнт придатності основних засобів, 30	0,17	0,12	0,17	0,15
Коефіцієнт оновлення, 30	0,06	0,02	0,03	0,03
1/Коефіцієнт вибуття, 20	12,18	15,87	100,74	2,56
Питома вага активної частини основних засобів, 20	0,03	0,03	0,03	0,02
Сумарне значення показника по групі	12,44	16,04	100,97	2,76
Коефіцієнт вагомості групи	0,1	0,1	0,1	0,1
Скориговане сумарне значення по групі	1,24	1,60	10,10	0,28
4. Ліквідність і платоспроможність				
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, 40	0,00	0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт проміжного покриття, 30	0,05	0,05	0,13	0,05
Коефіцієнт загального покриття, 20	0,16	0,06	0,10	0,14
1/Коефіцієнт заборгованості, 10	0,15	0,02	0,09	0,07
Сумарне значення показника по групі	0,37	0,12	0,32	0,26
Коефіцієнт вагомості групи	0,1	0,1	0,1	0,1
Скориговане сумарне значення по групі	0,04	0,01	0,03	0,03
5. Ділова активність				
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, 30	1,47	0,28	0,42	0,86
Коефіцієнт оборотності запасів, 30	0,39	0,27	2,83	0,27
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, 30	0,25	0,04	0,18	0,14
Коефіцієнт оборотності грошових коштів, 10	41,37	11,88	236,48	8,35
Сумарне значення показника по групі	43,49	12,48	239,91	9,62
Коефіцієнт вагомості групи	0,1	0,1	0,1	0,1
Скориговане сумарне значення по групі	4,35	1,25	23,99	0,96
6. Показники ефективності ведення сільського господарства				
Прибуток на 1га площі, 40	0,15	-0,11	-0,12	-0,69
Віддача матеріальних ресурсів з 1 га площі, 30	0,54	0,18	1,01	0,22
Віддача трудових ресурсів з 1 га площі, 30	1,03	0,38	0,90	1,52
Сумарне значення показника по групі	1,71	0,45	1,79	1,06
Коефіцієнт вагомості групи	0,1	0,1	0,1	0,1
Скориговане сумарне значення по групі	0,17	0,04	0,18	0,11
Сумарне значення скоригованого інтегрального показника фінансової стійкості	6,01	2,83	34,72	1,40

За даними табл. 4 можемо зробити висновок, що найвищий рівень фінансової стійкості досягнуто на ПАТ «Южний», а найнижчий – на ПрАТ «Обрій». Виходячи з цього, будь-який інноваційний проект принесе більшу віддачу на першому підприємстві і меншу – на другому.

Якщо повернутися до інноваційного проекту, що прийнятий в розрахунках таблиць 5 та 6, то передбачається впровадження на сільськогосподарську техніку радіостанцій CLAAS GPS COPILOT, постачальником яких обрано AgriIT [1]. Вказане обладнання встановлюється на техніці з метою

оптимізації продуктивності праці. До основних характеристик віднесено:

- має можливість працювати на двох безкоштовних сигналах;
- має пам'ять на 35 годин роботи;
- покращена точність GPS;
- встановлюється на будь-яку техніку (МТЗ, ХТЗ);
- багатомовне меню, в т.ч. російська та українська мови;
- ідеальне для внесення добрив та оприскування;
- можлива робота вночі за обмеженої видимості;
- точність +/- 15 см;
- дозволяє робити замір площі поля;
- прибор визначає своє місцезнаходження 10 разів в секунду.

Вартість однієї одиниці обладнання становить 1300 євро (13,6 тис. грн.).

Виробник обладнання дає такі види гарантій економії коштів:

- внесення добрив – 2,36-9,5 євро/га;
- обробка ґрунту – 0,56-1,47 євро/га;
- внесення вапняку – 11,5 євро/га;
- внесення рідких органічних добрив – 2,49-3,25 євро/га;
- заготівля зелених кормів – 1,4-2,65 євро/га.

З урахуванням вказаних економій на витратах (на основі їх середніх показників) нами розраховано прогнозні інтегральні показники фінансової стійкості (табл. 5)

Таблиця 5

Оцінка проектного інтегрального рівня фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Південного регіону

Показники в групах та їх вагомість	ВАТ «Зелений гай»	ПАТ «Долинка»	ПАТ «Южний»	ПрАТ «Обрій»
1	2	3	4	5
1. Фінансова стійкість				
Коефіцієнт автономії, 40	0,24	0,08	0,19	0,17
Маневреність власних оборотних коштів, 20	-0,03	-0,59	-0,13	-0,09
1/Коефіцієнт поточних зобов'язань, 20	0,21	0,21	0,25	0,22
1/Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, 10	0	0,44	0,46	0
1/Індекс постійного активу, 10	0,09	0,03	0,06	0,07
Сумарне значення показника по групі	0,50	0,15	0,83	0,37
Коефіцієнт вагомості групи	0,4	0,4	0,4	0,4
Скориговане сумарне значення по групі	0,20	0,06	0,33	0,15
2. Прибутковість				
Рентабельність капіталу, 30	0,01	0,00	0,00	-0,06
Рентабельність власного капіталу, 30	0,01	-0,01	0,00	-0,13
Рентабельність оборотних активів, 20	0,02	-0,01	0,00	-0,10
Рентабельність продаж, 20	0,02	-0,01	0,00	-0,15
Сумарне значення показника по групі	0,05	-0,03	-0,01	-0,45
Коефіцієнт вагомості групи	0,2	0,2	0,2	0,2
Скориговане сумарне значення по групі	0,01	-0,01	0,00	-0,09
3. Майнове положення				
Коефіцієнт придатності основних засобів, 30	0,17	0,13	0,18	0,16
Коефіцієнт оновлення, 30	0,01	0,01	0,01	0,01
1/Коефіцієнт вибуття, 20	298,06	49,88	174,09	57,31
Питома вага активної частини основних засобів, 20	0,04	0,04	0,04	0,04
Сумарне значення показника по групі	298,28	50,06	174,33	57,52
Коефіцієнт вагомості групи	0,1	0,1	0,1	0,1
Скориговане сумарне значення по групі	29,83	5,01	17,43	5,75
4. Ліквідність і платоспроможність				
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, 40	0,00	0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт проміжного покриття, 30	0,05	0,05	0,14	0,05
Коефіцієнт загального покриття, 20	0,16	0,06	0,10	0,14
1/Коефіцієнт заборгованості, 10	0,15	0,02	0,09	0,08

продовження табл. 5

1	2	3	4	5
Сумарне значення показника по групі	0,36	0,14	0,33	0,27
Коефіцієнт вагомості групи	0,1	0,1	0,1	0,1
Скориговане сумарне значення по групі	0,04	0,01	0,03	0,03
5. Ділова активність				
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, 30	1,47	0,28	0,42	0,86
Коефіцієнт оборотності запасів, 30	0,39	0,27	2,83	0,27
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, 30	0,25	0,04	0,19	0,15
Коефіцієнт оборотності грошових коштів, 10	41,85	12,02	239,20	8,44
Сумарне значення показника по групі	43,96	12,62	242,63	9,72
Коефіцієнт вагомості групи	0,1	0,1	0,1	0,1
Скориговане сумарне значення по групі	4,40	1,26	24,26	0,97
6. Показники ефективності ведення сільського господарства				
Прибуток на 1га площі, 40	0,25	-0,02	-0,03	-0,59
Віддача матеріальних ресурсів з 1 га площі, 30	0,57	0,25	1,20	0,25
Віддача трудових ресурсів з 1 га площі, 30	1,04	0,38	0,91	1,54
Сумарне значення показника по групі	1,86	0,61	2,08	1,19
Коефіцієнт вагомості групи	0,1	0,1	0,1	0,1
Скориговане сумарне значення по групі	0,19	0,06	0,21	0,12
Сумарне значення скоригованого інтегрального показника фінансової стійкості	34,66	6,40	42,27	6,93

У табл. 6 здійснено порівняння базового та проектного значення інтегрального показника по підприємствах.

Таблиця 6

Порівняння базового та проектного інтегрального показників

Показники	ВАТ «Зелений гай»	ПАТ «Долинка»	ПАТ «Южний»	ПрАТ «Обрій»
Базовий варіант	6,01	2,83	34,72	1,4
Проектний варіант	34,66	6,40	42,27	6,93
Абсолютне відхилення проектного від базового (+,-)	+28,65	+3,57	+7,55	+5,53
Відносне відхилення, %	+476,71	+126,15	+21,75	+395,0

За отриманими відхиленнями робимо висновок, що найбільш ефективним даний інноваційний проект виявився на ВАТ «Зелений гай».

Отже, з проведених розрахунків видно, що по всіх досліджених підприємствах проектне значення інтегрального показник виросло порівняно з базовим, що підтверджує ефективність даного інноваційного рішення. У той же час, ефективність таких інновацій на різних підприємствах неоднаково вплинула на фінансову стійкість підприємств.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, розроблена інтегральна методика оцінки фінансової стійкості аграрних підприємств з позиції її взаємозв'язку з інноваційно-інвестиційною діяльністю дозволяє приймати більш якісні управлінські рішення щодо доцільності реалізації тих чи інших інноваційних проектів.

Література

1. AgroIT: інноваційні технології в сільському господарстві. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroit.com.ua/copilot>
2. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / Андрійчук В.Г., Зубець М.В., Юрчишин В.В. – К. : Аграрна наука, 2005. – 140 с.
3. Агенство з розвитку інфраструктури фондового ринку України / Електронний ресурс. – Режим доступу: www.smida.gov.ua
4. Клокар О.О. Аналіз і вдосконалення інноваційного забезпечення агропромислового виробництва / О.О. Клокар // Бізнес інформ. – 2011. – №8 – С. 69–75.
5. Мостовий Г.І. Агробізнес: державне регулювання : [монографія] / Г.І. Мостовий. – Х. : Основа. – 2002. – 300 с.

6. Полінкевич О.М. Методи активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання / О.М. Полінкевич // Економічні науки. Серія: облік і фінанси. Зб. наук. праць – 2010. – Вип. 7(25) – ч.5. – С.173-188.

7. Сіренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України : [монографія]. – Миколаїв, 2010. – 416 с.

8. Сичова М.О. Управління технічним забезпеченням сільськогосподарських підприємств України / М.О. Сичова, Ю.Ю. Булава // Суспільний ресурс освіти і науки / Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Economics/6_102474.doc.htm

9. Шнейдер А. Наука перемагати в інвестиціях, менеджменті і маркетингу / Шнейдер А., Кацман Я., Топчишвилли Г. – М. : ТОВ «Видавництво АСТ», 2002. – 232 с.

УДК 658

Берницька Д.І.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій
Тернопільський національний економічний університет

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОГО МІКРОСЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВ ПИВОВАРНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Постановка проблеми. Стан зовнішнього середовища розглядається як фактор, що визначає специфіку структури і соціальних відносин в організації, зумовлюючи і визначаючи логіку організаційного розвитку та інших форм організаційних змін. Багатофакторний склад проявів зовнішнього середовища на діяльність підприємства визначає передумови формування різноманітних моделей зовнішнього середовища. Саме тому діяльність будь-якого підприємства неможлива без наперед чітко визначених орієнтирів, реалізація яких залежить від зовнішнього і внутрішнього середовища.

Таким чином, необхідно зазначити, що питання розвитку підприємства на сьогодні є досить актуальним і вимагає врахування об'єктивних (зовнішніх) і суб'єктивних (внутрішніх) передумов вирішення його завдань. Поточний (внутрішній) стан суб'єкта господарювання є свого роду індикатором необхідності змін, які потрібно провадити як на рівні окремого підприємства, так і на рівні середовища, у якому воно функціонує і планує розвиватися. Як правило, зовнішньому середовищу у процесі управління діяльністю підприємств приділяється незначна увага, з огляду на те, що його чинники є важко прогнозованими і на них підприємство має обмежений вплив. Однак, ігнорування об'єктивних чинників функціонування і розвитку підприємств може призвести до непередбачуваних негативних (кризових) явищ. Застосування методик стратегічного аналізу, зокрема PEST, SWOT, у більшості випадків базується на суб'єктивних експертних оцінках впливу чинників зовнішнього середовища, і їх не завжди достатньо, щоб визначити, які загрози є найбільш суттєвими чи як можна використати отриману інформацію для цілей планування майбутнього розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до вивчення проблем відповідних процедур, процесів, методів, дій та рішень щодо стратегічного аналізу зовнішнього середовища має широкий прояв за кордоном і підкріплений ґрунтовною теоретичною базою, що розроблена західними вченими – І. Ансоффом, який запропонував модель і низку систематизованих схем, за допомогою яких виділено етапи прийняття та виконання стратегічно важливих для підприємства рішень. У працях П. Ф. Друкера, Б. Карлофа, У. Кінга, А.Дж. Стрікланда, А. А. Томпсона та інших здебільшого представлялись і аналізувались чисельні практичні приклади для маневрування підприємства, що визначається діями постачальників, споживачів, діючих і потенційно можливих конкурентів у певній галузі. Модель п'яти сил конкуренції М. Портера є цінним концептуальним інструментом для систематичної діагностики основних конкурентних чинників, що впливають на ринок і визначення ступеня впливу кожної з них. У Гарварді була розроблена одна з перших моделей стратегічного аналізу, авторами якої є професори Е.П. Лернед, К.Р. Крістенсен, К.П. Ендрю, В.Р. Гут, яка зараз відома під агрономічною назвою SWOT.

Тому, в основному, у економічній літературі в центрі стоїть не підприємство, а ринки, у яких діє чи з якими взаємодіє підприємство. Тому, важливе значення у забезпеченні розвитку підприємств має врахування причин об'єктивного характеру, які виявляються через зміни у зовнішньому середовищі, а саме зміни, які раптово настали у зовнішньому середовищі і впливатимуть на діяльність підприємства; зміни відносин із постачальниками, конкурентами, кредиторами, клієнтами, контрагентами, що призводить до коригування досягнутих раніше домовленостей або відмови від їх виконання. Необхідно зазначити, що конкретні цілі дослідження вимагають вибору певної груп чинників зовнішнього середовища.